

Styrelsen för Folkrörelsearkivet
för Medelpad

Styrelsen för Folkrörelsernas arkiv
i Ångermanland

LÄNETS FOLKRÖRELSEARKIV - SAMARBETE OCH ORGANISATION

1. Bakgrund

./.

Vid ett sammanträde den 6 maj 1981 med representanter för folkrörelsearkiven i Medelpad och Ångermanland (bil.1) beslöts att undertecknade från respektive arkivstyrelse gemensamt skulle undersöka vilka förutsättningar som föreligger för ett organiserat samarbete mellan de nu skilda depåerna i Ångermanland och Medelpad.

De samarbetssvårigheter som förekommit har haft skilda orsaker. Representanterna för Medelpads folkrörelsearkiv har känt sig trängda av den professionalism som Ångermanlandsarkivet kunnat dra nytta av p.g.a. placeringen i Härnösand och de nära kontakterna med landsarkivet där och fruktat att den egna depån inte skulle ha någon framtid i en gemensam länsorganisation. Misshälligheterna har spåtts på av det faktum att de personer som organiserade upp verksamheten i Härnösand, må vara av entusiasm, bedrev ett tämligen bryskt insamlingsarbete, som inte alltid respekterade gränserna för respektive depås upptagningsområde. Ett resultat härav är att s.g.s. samtliga omhändertagna nykterhets-arkiv från Medelpad nu förvaras i Härnösand.

2. Behovet av samarbete

Behovet av samarbete mellan depåerna har dock ökat. Det ständigt växande intresset för lokalt inriktad forskning, "gräv-där-du-står" rörelsen, högskolans behov av lokalt forskningsmaterial m m tillsammans med folkrörelsearkivens traditionella uppgift att inventera, samla in och bevara äldre föreningsarkivalier - allt detta ger landskapsdepåerna en roll som de får svårt att uppfylla med nuvarande resurser och med nuvarande organisation. Enligt vår mening finns det fyra områden inom folkrörelsearkivens verksamhet som måste fokuseras under kommande år och där ett vidgat samarbete mellan arkivdepåerna är en viktig förutsättning för framgång.

3. Områden för samarbete

3.1. Utåtriktad information

Intresset för folkrörelser i ett historiskt perspektiv är stort, inte bara bland representanter för de nuvarande folkrörelserna. Alltför få människor vet emellertid i dag att det finns två folkrörelsearkiv i länet och att dessa är tillgängliga för besök och forskning. Det arbete som läggs ned på arkiven och som syftar till deras framtida bevarande har till ändamål just att göra arkivhandlingarna användbara, men användandet förutsätter en mycket

kraftfullare information än vad som f n presteras. "Informations" - kravet bör ses ur ett vitt perspektiv. Folkrörelsearkiven är, jäm-sides med andra arkiv, muséer och bibliotek, viktiga källor till lokalhistorien. Ambitionen bör vara att besökande och intresserade ska kunna få lika fin service av länets folkrörelsearkiv som de får om de vänder sig till landsarkivet eller till de större kommunala arkiven.

Givetvis skulle arkivinformationen redan i dag bli betydligt slagkraftigare om den kunde göras gemensamt för länet.

3.2. Kontakter med organisationslivet

Folkrörelseorganisationernas behov av råd och hjälp i arkivfrågor är stort och kommer att öka i framtiden. Hittills har folkrörelsearkivens arbete koncentrerats till äldre material från i huvudsak upphörda eller inkorporerade folkrörelseorganisationer och denna tonvikt på äldre material måste behållas till dess lejonparten av äldre bevarat material har levererats till depåerna.

Den moderna arkivproduktionen inom folkrörelseorganisationerna och deras förvaltningar växer dock i omfång, delvis som en följd av ny teknik, och alstrar problem som kan bli svåra att bemästra.

Här finns ett stort och ännu helt obearbetat fält för folkrörelsearkiven i Västernorrland. Länets folkrörelsearkiv bör skaffa sig kvalifikationer som gör dem lämpade att ge råd och upplysningar i de arkivfrågor som följer av den moderna utvecklingen, t.ex. ge förslag till vad som bör gallras och vad som bör levereras till folkrörelsearkiv för bevarande. Överenskommelser av det slaget med alla stora "leverantörer" till folkrörelsearkiven skulle ge verksamheten en helt annan fasthet än f n och sannolikt även bli av stort omedelbart värde för organisationslivets funktionärer och förtroendevalda. En verksamhet av detta slag är till sin natur kvalificerad; den kräver utbildad personal och den kan genomföras desto mer framgångsrikt ju större den bakomliggande organisationen är.

Alla former av samarbete som syftar till att förbättra kontakterna med och informationen till organisationslivet bör emellertid stimuleras.

3.3. Fördelningsfrågor

Ett starkt skäl för ett ökat samarbete är själva det faktum att länet f n har två depåer för förvaring av folkrörelsearkivalier. Vi har valt att se denna "splittring" som ett uttryck för att folkrörelserna i respektive landskap växt fram under viss egenart, som visserligen inte förhindrar samarbete men som kräver ömsesidig respekt; ett framtida samarbete måste därför - vilken form det antar sig - byggas på grundvalen att de två depåerna ska finnas kvar även i fortsättningen. Med denna förutsättning är det å andra sidan klart att det finns problem med fördelningen av arkivalier mellan depåerna, problem som måste lösas oavsett om något ytterligare samarbete kommer till stånd eller ej.

Folkrörelserna i Västernorrland organiseras i växande utsträckning på länsbasis och i och med detta uppstår frågan var olika material skall deponeras. Om den framtida placeringen av sådant material inte regleras genom överenskommelser mellan depåerna och blir konsekvent genomförd blir följderna lätt en konkurrenssituation som resulterar i att en viss typ av föreningsarkivalier måste sökas än här, än där.

Vi anser att man från arkivhåll måste gå ut med gemensamma riktlinjer för var (= i vilken depå) de länsbaserade organisationernas arkiv ska placeras.

I samband härmed bör man även komma överens om fördelningen av det äldre, icke länsbaserade materialet (t ex nykterhetsarkiven, se ovan).

3.4. Personella och materiella resurser

Behovet av materiella resurser är i första hand en fråga om lokaler för förvaring av arkiv, liksom arbetsutrymmen, personalrum, utrymmen för referenslitteratur m m samt rum för forskare. Ångermanlandsdepåns utrymmen i gamla lasarettet i Härnösand och Medelpadsdepåns utrymmen i Sundsvalls kommunala förvaltningsbyggnad medger ingen större expansion, och i takt med att depåernas arkivaliebestånd växer får man därför räkna med ökade svårigheter att placera nytilkommande accessioner.

Vad de personella resurserna beträffar så är det alldeles klart att depån i Sundsvall skulle behöva en professionell, daglig ledning på samma sätt som depån i Härnösand, där arkivarien är föreståndare. F n fungerar kommunarkivarien i Sundsvall som en ersättning för en sådan ledning, men denna lösning är inte tillfyllest på sikt.

Uppskattningsvis 500 hyllmeter folkrörelsearkivalier ligger fortfarande kvar i väntan på omhändertagande på olika håll i Medelpad. Inventering och insamling av dessa arkivalier blir depåns huvuduppgift under överskådlig tid. För att kunna klara av bl.a. dessa uppgifter behöver depån en heltidsarbetande föreståndare som arbetar på uppdrag av folkrörelsearkivets styrelse.

Ett samarbete som syftar till att omfördela de tillgängliga personalresurserna mellan depåerna kan emellertid komma till stånd endast under förutsättning att de går in i en gemensam organisation med en gemensam styrelse. Vi har därför noga övervägt även en sådan lösning.

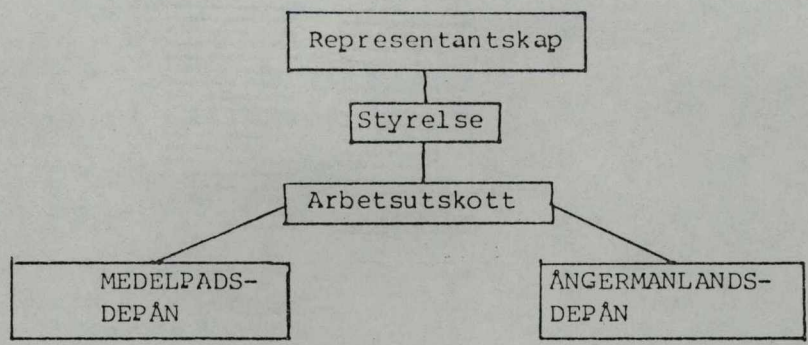
4. Gemensam organisation - överväganden

4.1. Modell

Det finns bestämda fördelar med att ha en gemensam organisation för länets folkrörelsearkiv. En viktig fördel är att allt det samarbete som behandlats ovan kan ske under betydligt enklare - och mer självklara - former:, att hela verksamhetsplaneringen kan läggas under en gemensam hatt. Ett länsomfattande folkrörelsearkiv skulle ha gemensamt representantskap (motsv), styrelse och arbetsutskott, samtliga med folkrörelsearkivarien som sekreterare. Arkivarien skulle stå för den samlade ledningen av verksamheten, planera och samordna, vara organisationens ansikte utåt, handha den interna utbildningen m m och liksom f n vara depåföreståndare (= platschef) i Härnösand.

Depåerna i Sundsvall och Härnösand skulle inta en helt likvärdig ställning i organisationen:

VÄSTERNORRLANDS FOLKRÖRELSEARKIV

Om det anses viktigt att ha lika många ombud från vardera länsdelen i representantskapet bör bestämmelser härom tas med i stadgarna för den nya organisationen. Emellertid måste man då upplösa sambandet mellan medlemskap och representantskap. Styrelsen kan vara sammansatt så att vardera länsdelen blir lika representerad. Arbetsutskottet kan eventuellt vara delat - ett för vardera länsdelen.

En för länet samlad arkivledning och en arkivarie som kan tas i anspråk från Sundsvall i söder till Örnsköldsvik i norr är således vad som ges med hjälp av denna modell.

4.2. Möjligheter till personalförstärkning i Sundsvall

Behovet av en kvalificerad depåföreståndare i Sundsvall har redan understrukits.

Ur ren personalsynpunkt skulle Medelpadsdepån sannolikt tjäna mest på ett organisatoriskt samgående inte bara därigenom att man då kunde göra anspråk på en del av arkivariens tjänster. Lika viktigt är att möjligheterna att få en särskild depåföreståndare till Sundsvall torde vara betydligt större inom en gemensam organisation.

De besked som erhållits från nämnden för enskilda arkiv vid riksarkivet är mycket dystra vad beträffar möjligheterna att få en statsbidragsstödd arkivarie till depån i Medelpad, i likhet med i Ångermanland. Nämnden har visserligen frångått sitt principiella motstånd mot landskapsbaserade depåer, men i en situation där flera länsbaserade folkrörelsearkiv ännu köar för statsbidrag till arkivarielöner torde det bli svårt att inom rimlig tid utverka ett sådant bidrag till Medelpadsdepån. Det alternativ som då står till buds är att försöka utverka motsvarande bidrag från länets kommuner och/eller landsting.

Som underlag för denna utredning har vi undersökt organisations- och finansieringsformer för andra folkrörelsearkiv i landet vilka uppbar statligt bidrag till arkivarielöner. (bil.2).
 Som framgår av undersökningen är det överallt landstingen som står för de huvudsakliga kommunala bidragen; primärkommunernas insatser är blygsammare men når i enstaka fall upp till mer än 100.000.

Det sammanlagda landstingsbidraget till Ångermanland och Medelpad för 1981 var 100.000 (80000+20000) kronor medan landstingsbidragen till de övriga åtta arkiv som ingår i undersökningen i genomsnitt var 195.000. Det totala kommunala bidraget till depån i Sundsvall är 10 000; motsvarande siffra för de arkiv som ingår i undersök-

ningen är drygt 80.000 (siffran osäker då det inte klart framgår i vad mån hyresbidrag ingår i kommunernas bidragssiffror). Utifrån dessa enkla siffror kunde man hävda att bidragen från kommuner och landsting skulle räcka till en ny tjänst som föreståndare för depån i Sundsvall under förutsättning att de höjdes till den nivå övriga folkrörelsearkiv i undersökningen (dvs statsbidragsberättigande) har. Med nuvarande organisation inställer sig dock vissa svårigheter, eftersom ytterligare ca 70.000 då skulle behöva taxeras ut av de tre Medelpadskommunerna, varav merparten från Sundsvall. En ansökan om ett fast kommunalt anslag i denna storleksordning vore knappast realistiskt. De kontakter vi haft med landstinget ger dessutom vid handen att man inte bör räkna med ökade anslag därifrån så länge arkiven är organiserade på landskapsbasis.

Med en gemensam länsorganisation däremot kunde det ökade landstingsbidraget presenteras förtroendemannaorganisationen som en angelägenhet för hela landstingsområdet och det kommunala bidraget till en föreståndaretjänst i Sundsvall kunde fördelas på sju i stället för tre kommuner.

Under de förutsättningar som här presenterats - samgående i en gemensam organisation med en gemensam styrelse - tror vi att länets landsting och kommuner vore villiga att anslå de ytterligare medel som krävs för en föreståndaretjänst i Sundsvall.

Även om sådana medel inte kan beviljas eller garanteras på kort sikt anser vi att ett samgående vore försvarbart. En nödvändig förutsättning för samgående är dock att det i den nya arkivföreningens stadgar klart anges att de båda depåerna ska finnas kvar även i fortsättningen.

4.3. Kommunal anknytning

Någon fullständig undersökning av de organisationsformer som förekommer för landets folkrörelsearkiv har inte gjorts. Medelpads och Ångermanlands nuvarande organisationsprincip är dock den vanligaste: en formellt självständig arkivförening, själv en folkrörelseorganisation ledd av ombud för medlemsorganisationerna, som arbetar med ekonomiska bidrag från stat, landsting och kommuner. Några mindre folkrörelsearkiv tillhör - formellt eller blott genom praxis - närmaste kommunala arkiv; andra (t ex Västerbottens folkrörelsearkiv) hör samman med ortens museum. Även stiftelseformer torde förekomma.

Vi anser att arkivens formella tillhörighet måste vara helt klar och dessutom stå i överensstämmelse med de verkliga förhållandena. Folkrörelsearkiven kan inte utvecklas med stöd av informella - och därmed helt ogaranterade - subventioner. Vi anser dessutom att arkiven även i framtiden bör vara föreningarnas tillhörighet och således stå fria gentemot offentliga organ och institutioner. Folkrörelsearkivens angelägenheter bör inte bli en del av en myndighetsutövning. En partiell eller fullständig "kommunalisering" av verksamheten skulle förlora inte automatiskt tillföra varken kompetens eller ekonomiska resurser till arkiven.

En bevarad formell självständighet för arkivföreningarna är å andra sidan fullt förenlig med samarbete i olika former med kommunala arkiv, museer och landstingsorgan.

4.4. Gemensam organisation - sammanfattning

Sammanfattningsvis anser vi att arkivföreningarna bör gå samman i en gemensam länsorganisation, att depåerna i Sundsvall och Härnösand bör garanteras fortsatt existens inom denna organisation, att den nya organisationen liksom sina föregångare bör stå fri gentemot stat, landsting och kommuner samt att den bör välkomna alla former av bidrag till verksamheten som inte inskränker denna frihet. Det främsta syftet med att gå samman i en gemensam organisation skulle vara att medge en samlad ledning av verksamheten med folkrörelsearkivalier i hela länet. Ett annat mycket viktigt syfte med samgåendet skulle vara att möjliggöra överförande av personalresurser till (i första hand) Sundsvalls-depån och att samtidigt förbättra möjligheterna att få bidrag till en särskild föreståndaretjänst i Sundsvall.

5. Förslag till styrelsens beslut

Undertecknade föreslår härmed

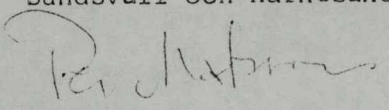
1. att de nu separata föreningarna upplöses och uppgår i en ny, för länet gemensam arkivförening, kallad "Föreningen Västernorrlands folkrörelsearkiv";
2. att beslutet förblir interimistiskt intill dess ett nytt, för arkiven gemensamt, representantskap bekräftar detsamma vid sitt konstituerande sammanträde;
3. att detta representantskap bör sammanträda under januari månad 1983 och därvid även välja föreningens styrelse, godkänna av de avgående styrelserna framlagt förslag till stadgar m m.
4. att föreningen samtidigt med beslut enl. p 1 tillsätter representanter till en arbetsgrupp för utarbetande av nya gemensamma stadgar för länsorganisationen att föreläggas respektive styrelse senast under oktober 1982;
5. att samma arbetsgrupp får i uppdrag att under hösten 1982 till respektive styrelse inge förslag rörande följande:

placering av äldre, nu "felplacerade" arkivalier
placeringen av framtida länsbaserat arkivmaterial
samordnad information till allmänheten och organisationslivet

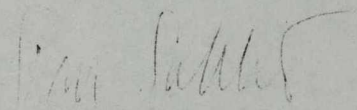
samt att dessa förslag skall föras fram till beslut oavsett om något ytterligare samarbete kommer till stånd eller ej.

Med ovanstående förslag anser sig undertecknade ha fullgjort sitt uppdrag.

Sundsvall och Härnösand 1982-01-22

Per Matsson
Arkivföreståndare
Folkrörelsernas arkiv i
Ångermanland

Tom Sahlén
Kommunarkivarie
Medlem i styrelsen för
Folkrörelsearkivet för Medelpad